

Η κάθοδος στον Άδη. Από τη βιβλική ανάγνωση στη λαογραφία και τη μυθολογία

/ Γνώμες

Το «μετά τον θάνατο» ερώτημα αποτελεί ένα από τα αινιγματικότερα αλλά και συναρπαστικότερα ερωτήματα. Είναι βέβαιον πως ο άνθρωπος θα αντάλλασσε όλη τη γνώση που απέκτησε στο πέρασμα των αιώνων με μία βάσιμη και τεκμηριωμένη πληροφορία για το τι συμβαίνει όταν ο

άνθρωπος εγκαταλείπει αυτή τη ζωή.

Η κεντρική εικόνα στην ορθόδοξη παράδοση είναι η ανάσταση του Χριστού ως κάθοδος στον Άδη. Σχετικά με αυτήν την κατάβαση έχουμε μόνο ορισμένες νύξεις των Ευαγγελίων. Ο Πέτρος στην πρώτη του επιστολή (3, 19 – 20 & 4, 6) αναφέρει:

«Έτσι πήγε και κήρυξε στις φυλακισμένες στον άδη ψυχές. Αυτές κάποτε δεν υπάκουσαν στο Θεό, όταν αυτός υπομονετικά περίμενε να μετανοήσουν».

«Γι' αυτόν το λόγο άλλωστε ο Χριστός κήρυξε το χαρμόσυνο μήνυμά του και στους νεκρούς, ώστε παρ' ό,τι ως άνθρωποι έχουν καταδικαστεί να είναι θνητοί, να βρουν στην τελική κρίση του Θεού τη ζωή που χορηγεί το Πνεύμα».

Αναφορές στην κάθοδο στον Άδη βρίσκουμε επίσης στην προς Εφεσίους επιστολή του Παύλου (4, 8 – 10):

«Γι' αυτό λέει η Γραφή: Ανέβηκε ψηλά, πήρε μαζί του αιχμαλώτους, έδωσε δώρα στους ανθρώπους. Το ανέβηκε όμως, τι άλλο σημαίνει παρά πως προηγουμένως είχε κατέβει εδώ κάτω στη γη; Αυτός που κατέβηκε είναι ο ίδιος που ανέβηκε πάνω απ' όλους τους ουρανούς, για να γεμίσει με την παρουσία του το σύμπαν».

Πλουσιότερο και γλαφυρότερο υλικό μας προσφέρει βεβαίως η ορθόδοξη υμνολογία.

Δύο απόκρυφες αφηγήσεις μας δίνουν περισσότερα στοιχεία. Αρχικά το Ευαγγέλιο του Βαρθολομαίου και αργότερα το δεύτερο μέρος του λεγόμενου Ευαγγελίου του Νικόδημου που επιγράφεται «Η εις Άδου κάθοδος του Ιησού Χριστού».

Αυτό το τελευταίο κείμενο είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον, τόσο για τον λαϊκότροπο αφηγηματικό του χαρακτήρα όσο και για το περιεχόμενό του. Η δομή και το ύφος του εντάσσονται σε ένα λογοτεχνικό και θεολογικό τύπο κείμενο που πρωτοεμφανίζεται στα ανατολικά κείμενα (έπος «Γκιλγκαμές», κορυφώνεται στην Οδύσσεια, επανέρχεται με διαφορετικό τρόπο και ήθος στους «Βατράχους» του Αριστοφάνη και επαναλαμβάνεται στον Βιργίλιο και φτάνει με ποικίλες μορφές ως τα βυζαντινά και μετέπειτα χρόνια.

Το περιεχόμενο του κειμένου αυτού έχει αίσιο τέλος: ο Χριστός, αφού δένει το Σατανά και τον παραδίδει στον Άδη για να τον κρατά ως τη Δευτέρα Παρουσία, οδηγεί πίσω στον παράδεισο τον Αδάμ και τους προφήτες και έτσι ο κύκλος που άνοιξε με την έξωση των πρωτοπλάστων, κλείνει.

Σε αντίθεση, η ομηρική Νέκυια (νέκυς = ο νεκρός, το πτώμα) περιγράφει τον Άδη ως τόπο φοβερό και αναπόδραστο. Νεκυία είναι μία τελετή που συνδέεται με την ελληνική μυθολογία και στοχεύει στην επίκληση των νεκρών για να μάθουν το μέλλον. Αυτός είναι και ο τίτλος που δόθηκε στην ραψωδία Λ της Οδύσσειας που αφηγείται την επίκληση του Οδυσσέα στον μάντη Τειρεσία, επιδιώκοντας απεγνωσμένα να επιστρέψει στην Ιθάκη. Στο απόσπασμα αυτό δεν υπάρχει λύτρωση.

Οι νεκροί, νέοι ή γέροι, νεκρά παιδιά ή ανδρειωμένοι πολεμιστές, περιφέρονται αιώνια, σκιές χωρίς καμία ελπίδα. Ακόμα κι αν κάποια ψυχή όπως η Ευρυδίκη καταφέρει έστω και στιγμιαία να ξαναδεί το φως, πρόκειται για μεμονωμένη περίπτωση που δεν αναιρεί τον γενικό κανόνα.

Και τα δύο κείμενα που προαναφέραμε αποτελούν πιο πολύ λογοτεχνική συγγραφή παρα δογματικό κείμενο.

Η κάθοδος – κατάβαση στον κάτω κόσμο, είναι ένα μοτίβο πλατιά διαδεδομένο με διάφορες μορφές σε πολλές μυθολογίες. Οι αρχαιότερες σωζόμενες αφηγήσεις συνδέονται με την σουμερική Ινάνα, βασίλισσα του ουρανού και της γης, (η Ιστάρ των Ακκαδίων, Αστάρτη των Ασσυρίων, Ασταρώθ των Παλαιστινίων) θεά του έρωτα και της γονιμότητας. Στα λαϊκά παραμύθια πολλών λαών, εξάλλου, η κατάβαση του παλικάριού στον κάτω κόσμο για να σώσει την κόρη που έκλεψε ο δράκος ανήκει στα πολύ συχνά μοτίβα.

Η εις Άδου κάθοδος συνδέθηκε αβίαστα και με τη λαϊκή πίστη. Γι' αυτό, από την Μεγάλη Πέμπτη μέχρι και το Μεγάλο Σάββατο συνηθίζεται να πηγαίνουν οι συγγενείς στα νεκροταφεία και να αφήνουν στους τάφους προσφορές για να μοιράσουν στη μνήμη των νεκρών τροφές. Στην Ήπειρο, λένε πως εκείνη την ημέρα βγαίνουν οι ψυχές από τον Άδη και «ξανασαίνουν» κι αυτές και «πάνε στα λουλουδάκια», όπως ανασταίνεται ο Χριστός. Παραμένουν έξω 50 μέρες μέχρι την Πεντηκοστή.

Τότε, της Γονυκλισίας η γονυκλισιάς, γονατίζουν μαζί μας, προσκυνάνε το Θεό και γυρίζουν πάλι στον τόπο τους. Αλλού πάλι ήταν διαδεδομένη η πίστη πως η ελευθερία των ψυχών τελειώνει, όχι την Κυριακή της Πεντηκοστής αλλά την ημέρα της Αναλήψεως. Ο Σωτήρας ανεβαίνει στους ουρανούς και οι νεκροί κατεβαίνουν στον κάτω κόσμο, είναι δηλαδή ημέρα επιστροφής.

Τέτοια μοτίβα κατάβασης και αναίρεσης του θανάτου συναντούμε σε όλους τους πολιτισμούς και τις εποχές. Η χριστιανική όμως κάθοδος στον Άδη έχει κάτι ριζικά διαφορετικό: με την κάθοδο και τη συντριβή των πυλών του Άδη, ο Χριστός

επιφέρει μία διαπαντός κατάλυση του θανάτου.

Κατά τη χριστιανική πίστη, ο θάνατος δεν αποτελεί ένα μεμονωμένο γεγονός αλλά μία τραγική συνέπεια μιας αρχέγονης πτώσης. Κύριος σκοπός του Αναστημένου Θεανθρώπου είναι η αποκατάσταση της σχέσης Θεού και ανθρώπων, σχέση που αποτελεί πηγή ζωής για τον άνθρωπο. Η αποκατάσταση αυτής της σχέσης επιφέρει αμέσως και αυτομάτως τον θάνατο του θανάτου ως τιμωρίας, ως κόλασης.

Από τη στιγμή της Ανάστασης, όποιος αποφασίζει να ενωθεί με το Χριστό μέσω της μυστηριακής ζωής της Εκκλησίας, δεν γνωρίζει θάνατο παρά μόνον μία αέναη κατάσταση ζωής, διαρκώς τροφοδοτούμενης από τον Θεό, την ζωηφόρο Πηγή.

Πηγή: pemptousia.gr (Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού)